

**Nowa nadzieja
w „płonącym świecie”**

Maciej Wojcieszak

Nowa nadzieja w „płonącym świecie”

Wizja perspektyw społeczeństwa zachodniorzymskiego
w świetle późnoantycznej łacińskiej literatury patrystycznej

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2025

Recenzent
dr hab. Stanisław Turlej, prof. UJ

Redaktor Wydawnictwa
Ewelina Ewertowska

Projekt okładki i stron tytułowych
Kaja Mucha-Król

Na okładce
Fragment ilustracji *Wandalowie pod wodzą Gejzeryka lądują na wybrzeżu Afryki*
w roku 428 (lub 429), autor nieznany, ok. 1900 r., litografia kolorowa
(z zasobów Wikimedia Commons)

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków
Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-704-0

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
1. Wprowadzenie	9
2. Cele pracy	14
3. Ramy chronologiczne	21
4. Baza źródłowa	22
5. Stan badań	25
6. Uwagi końcowe	29
 Rozdział 1. Etap pierwszy – nawrócenia na wiarę chrześcijańską	31
1.1. Paganie – zakorzenieni w tradycji i niechętni nawróceniu	33
1.2. Nawrócenia koniunkturalne	67
1.3. Chrzęścijanie w okowach pogańskiej obyczajowości	81
1.4. Żydzi – naród, który odrzuca Mesjasza	95
1.5. Judaizanci	116
1.6. Manichejczycy – kłótniwi hipokryci, namawiający chrześcijan do porzucenia Chrystusa	124
 Rozdział 2. Etap drugi – wizerunek idealnego chrześcijanina	139
2.1. Herezje jednym z najpoważniejszych problemów prawowiernego chrześcijanina. Kilka uwag o obrazie heretyków w łacińskiej literaturze patrystycznej	140
2.2. Wierzący prawdziwie w Chrystusa (zgodnie z nicejskim Credo)	156
2.3. Chwalący Boga w modlitwie i Eucharystii	163
2.4. Kierujący się w życiu ewangelicznym przykazaniem miłości, okazywaniem miłosierdzia oraz praktykujący jałmużnę	172
2.5. Inne wybrane cechy idealnego chrześcijanina	189

Rozdział 3. Droga ku Królestwu Niebieskiemu	197
3.1. Ambroży z Mediolanu	198
3.2. Chromacjusz z Akwilei	212
3.3. Augustyn z Hippony	217
3.4. Paweł Orozjusz	232
3.5. Sulpicjusz Sewer	243
3.6. Salwian z Marsylii	251
3.7. Inni łacińscy autorzy chrześcijańscy	260
3.7.1. Laktancjusz	260
3.7.2. Hilary z Poitiers	261
3.7.3. Filastriusz z Brescii	263
3.7.4. Faustyn	264
3.7.5. Aureliusz Prudencjusz Klemens	264
3.7.6. Maksym z Turynu	267
3.7.7. Hieronim ze Strydonu	270
3.7.8. Jan Kasjan	272
3.7.9. Eucheriusz z Lyonu	272
3.7.10. Paulin z Noli	274
3.7.11. Piotr Chryzolog	276
3.7.12. Quodvultdeus	279
3.7.13. Bonifacy	280
3.7.14. Oriencjusz	280
3.7.15. Leon Wielki	282
3.7.16. Hydacjusz	285
3.7.17. Sydoniusz Apolinary	286
3.7.18. Flawiusz Merobaudes	288
3.7.19. Julian Pomeriusz	289
3.7.20. Cezary z Arles	292
3.7.21. Dokumenty normatywne Kościoła w zachodniej części Cesarstwa Rzymskiego	293
Zakończenie	297
Bibliografia	307